

Marcin Fedor*

Apetyt na ryzyko jako ważny element Wyłącalności II

Wstęp

W ramach dostosowywania się do wymogów nowego systemu ostrożnościowego (Wyłącalności II)¹ zakłady ubezpieczeń będą zobowiązane wprowadzić szereg zmian, często opartych na tworzeniu nowych modeli i procesów. Jedną z nich jest ukonstytuowanie ram tzw. apetytu na ryzyko. Dyrektywa nakłada na zakłady ubezpieczeń obowiązek posiadania ram apetytu na ryzyko poprzez art. 44, który stwierdza, że system zarządzania ryzykiem powinien być „skuteczny i dobrze zintegrowany ze strukturą organizacyjną i z procesami decyzyjnymi zakładu ubezpieczeń”. Dalej, EIOPA² precyzuje, że efektywny system zarządzania ryzykiem powinien zawierać „jasno określoną i dobrze udokumentowaną strategię zarządzania ryzykiem, która obejmuje m.in. apetyt na ryzyko” [CEIOPS, 2009, s. 20] oraz „odpowiednie (spisane) zasady, które zawierają definicje i kategoryzacje materialnych rodzajów ryzyka, na które narażony jest zakład ubezpieczeń oraz poziomy dopuszczalnych limitów ryzyka dla każdego rodzaju ryzyka” [CEIOPS, 2009, s. 21]. Ramy apetytu na ryzyko są odpowiedzią na wymagania nowego systemu ostrożnościowego i będą one ważnym elementem własnej oceny ryzyka i wyłącalności [dyrektywa, 2009, art. 45]. Obecnie są one wymagane przez wewnętrzne regulacje międzynarodowych grup ubezpieczeniowych (np. wytyczne dotyczące raportowania wielkości apetytu na ryzyko w ramach komitetu audytu), wpisując się również w wymagania Komisji Nadzoru Finansowego dotyczące prezentowania przez towarzystwa limitów ryzyka [UKNF, 2011, s. 22]. Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie ram apetytu na ryzyko. W pierwszej części zostanie przedstawiona definicja i znaczenie apetytu na

* Dr, AXA Polska, marcin.fedor@gmail.com

¹ Termin Wyłącalność II (Solvency II) odnosi się do zmian wprowadzanych przez Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/138/WE z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Wyłącalność II) (wersja przekształcona) Dz. U. UE nr L335/1.

² Europejski Urząd Nadzoru Ubezpieczeń i Pracowniczych Programów Emerytalnych (European Insurance and Occupational Pensions Authority), czyli organ Unii Europejskiej będący następcą CEIOPS (Committee of European Insurance and Occupational Pensions Supervisors).

ryzyko w kontekście wchodzenia w życie Dyrektywy Wypłacalność II, w części drugiej omówione zostaną ramy apetytu na ryzyko, wraz z kilkoma przykładami.

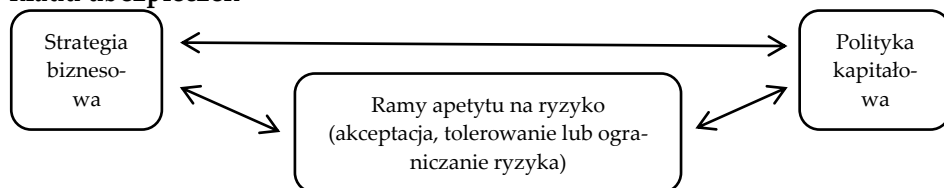
1. Definicja i znaczenie apetytu na ryzyko

Apetyt na ryzyko nie posiada jednoznacznej definicji. Międzynarodowa Organizacja Normalizacyjna charakteryzuje apetyt na ryzyko jako „wielkość i rodzaj ryzyka, którą organizacja jest gotowa zaakceptować lub utrzymać” [ISO 31000]. Z kolei Holenderska Izba Ubezpieczeń precyzuje, że „ramy apetytu na ryzyko określają poziom ryzyka, jaki ubezpieczyciel zamierza osiągnąć, uniknąć, zachować i/lub obniżyć z uwagi na strategię i związane z nią cele” [*Vision on Own Risk and Solvency Assessment (ORSA): Good Practice*, 2012, s. 11]. Ramy apetytu na ryzyko powinny obejmować:

1. System preferencji, czyli jakościowe określenie wielkości i rodzaju ryzyka, jakie zakład ubezpieczeń akceptuje.
2. Poziom tolerancji, poprzez kwantytatywne określenie wielkości i rodzaju ryzyka, jakie zakład ubezpieczeń może ewentualnie zaakceptować.
3. Limity, definiowane jako ograniczenia kwantytatywne dotyczące wielkości i rodzaju ryzyka, których przekroczenie powoduje uruchomienie działań (na poziomie operacyjnym) mających na celu ograniczenie poziomu ryzyka przez zakład ubezpieczeń.

Te ramy apetytu na ryzyko określają poziom ryzyka, jaki zarząd (zarząd) zamierza zaakceptować w ramach realizowania określonej strategii biznesowej, przy zadanym (planowanym) poziomie kapitału na dany rok (zobacz rysunek 1).

Rysunek 1. Apetyt na ryzyko jako element ustalania strategii biznesowej zakładu ubezpieczeń

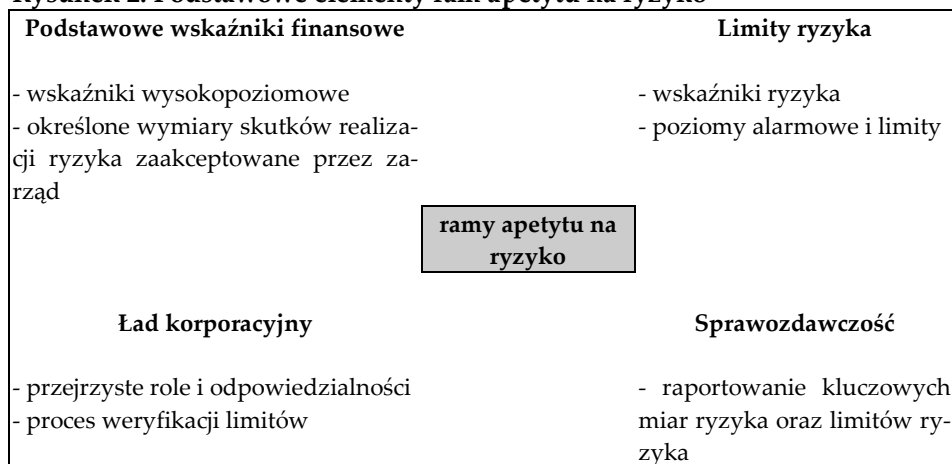
Źródło: Opracowanie własne.

Apetyt na ryzyko stanowi wartość dodaną dla zarządu towarzystwa ubezpieczeniowego, ponieważ zapewnia sformalizowane ramy dopasowujące politykę ryzyka do strategii biznesowej zakładu ubezpieczeń, poprzez umożliwienie określania poziomów tolerancji i preferencji niezbędnych do świadomego przyjmowania ryzyka przez towarzystwo. Z kolei dla funkcji zarządzania ryzykiem istotą wdrożenia ram apetytu na ryzyko jest zapewnienie, że odpowiednie zarządzanie, raportowanie, limity i procesy decyzyjne zostały ustanowione do podejmowania właściwych decyzji dotyczących zarządzania ryzykiem.

2. Ramy apetytu na ryzyko

Można wyróżnić cztery podstawowe elementy, które składają się na ramy apetytu na ryzyko: podstawowe wskaźniki finansowe, limity ryzyka, ład korporacyjny i sprawozdawczość (zobacz rysunek 2). Pod pojęciem ład korporacyjny rozumiane jest przejrzyste określenie ról i odpowiedzialności dotyczących całego procesu ustalania apetytu na ryzyko, weryfikacja limitów oraz zdefiniowanie kroków, które należy podjąć w przypadku przekroczenia przez czynnik ryzyka limitu. Sprawozdawczość obejmuje raportowanie kluczowych miar ryzyka oraz limitów ryzyka, określanych za pomocą wskaźników ryzyka. Podstawowe wskaźniki finansowe stanowią wysokopoziomowe wskaźniki określające wymiary potencjalnych skutków realizacji ryzyka, które akceptuje zarząd jako istotne z punktu strategii zakładu ubezpieczeń, jak i jego profilu ryzyka.

Rysunek 2. Podstawowe elementy ram apetytu na ryzyko

Źródło: Opracowanie własne.

Określenie podstawowych wskaźników finansowych stanowi klucz do odpowiedniego wyznaczenia apetytu na ryzyko, gdyż ustala tym samym wymiary potencjalnych skutków realizacji ryzyka. Te wymiary mogą się odnosić np. do dochodowości, wypłacalności, płynności, reputacji, wartości itp. Następnie dla każdego z wymiarów ustala się podstawowe wskaźniki finansowe, które reprezentują w sposób mierzalny potencjalne skutki realizacji ryzyka (zobacz tablica 1). Tytułem przykładu, dla wymiaru dochodowości może to być zysk netto zakładu ubezpieczeń. Następnie należy określić apetyt na ryzyko poprzez kwantyfikowalne ustalenie maksymalnie akceptowalnej utraty wartości podstawowego wskaźnika finansowego w związku z realizacją ryzyka dla danego wymiaru. Można zdecydować, że negatywny wpływ na zakładany zysk nie może być większy niż określona wartość, ze względu na planowany zysk zakładu ubezpieczeń na następny rok.

Tablica 1. Przykład określania podstawowych wskaźników finansowych

Wymiar potencjalnych skutków realizacji ryzyka	Podstawowe wskaźniki finansowe	Określenie apetytu na ryzyko	Przykład
Dochodowość	Zysk/strata netto	Negatywny wpływ na zakładany zysk nie może być większy niż X (lub X% zakładanego zysku)	Planowany zysk zakładu ubezpieczeń na następny rok wynosi 10 MPLN i zarząd nie chce, aby ten zysk był mniejszy niż 9 MPLN
Wypłacalność	Adekwatność kapitałowa Solvency I: pokrycie marginesu wypłacalności	Zakład ubezpieczeń nie może utracić 100% pokrycia marginesu wypłacalności	Obecny poziom pokrycia marginesu wypłacalności wynosi 150% i nie może być niższy niż 100%
	Adekwatność kapitałowa Solvency II: pokrycie kapitałowego wymogu wypłacalności (SCR)	Pokrycie SCR nie może być niższe niż X%	Planowane pokrycie SCR na koniec roku wynosi 300% i zarząd nie chce, aby było niższe niż 250%
Płynność	Ilość środków pieniężnych (na rachunku bieżącym)	Ilość środków pieniężnych (i linii kredytowych) jest wystarczająca na pokrycie wymagań obliczonych na podstawie testów skrajnych warunków	Według testów skrajnych warunków potrzeba nagłej wypłaty środków pieniężnych nie przekracza 10 MPLN. Dlatego zakład ubezpieczeń powinien trzymać środki pieniężne (na rachunku bieżącym) w wysokości 10 MPLN

Źródło: Opracowanie własne.

Określenie przez zarząd apetytu na ryzyko jest następnie przetłumaczone na poziomie operacyjnym i wyrażone poprzez limity ryzyka i poziomy ostrzegawcze dla większości istotnych wskaźników ryzyka (zobacz tablica 2). Wskaźniki ryzyka są prostymi czynnikami, które są regularnie monitorowane w celu zarządzania ekspozycją na ryzyko. Pozwalają one przetransponować określony apetyt na ryzyko na poziom operacyjny. Dla każdego wskaźnika ryzyka określane są dwa progi: poziom ostrzegawczy i limit.

Tablica 2. Przykłady wskaźników ryzyka

Wskaźnik ryzyka	Obecna ekspozycja na ryzyko	Limity ryzyka			Status ryzyka (kolor)
		Poziom bezpieczny	Poziom ostrzegawczy	Limit	
Luka duration (w latach)	+0.5	0	0.6	1.0	zielony
Odsetek obligacji w portfelu (w stosunku do wszystkich aktywów)	75%	100%	80%	60%	żółty
Odsetek obligacji korporacyjnych w portfelu (w stosunku do całego portfela obligacji)	60%	0%	30%	50%	czerwony

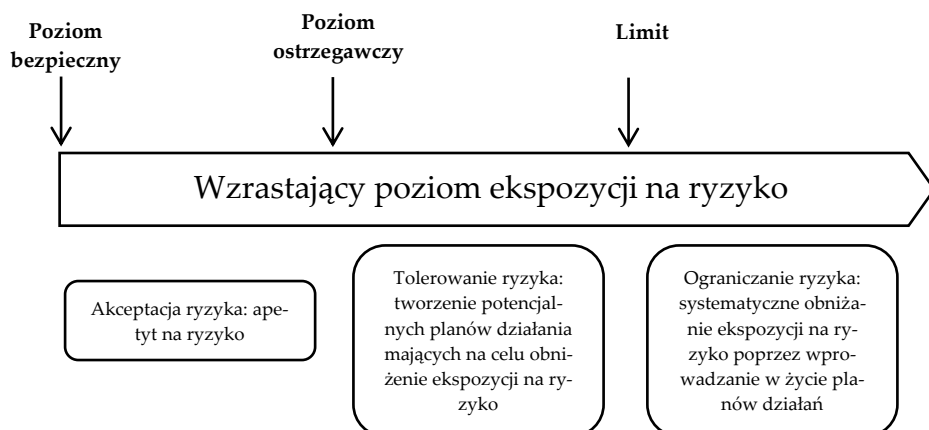
Źródło: Opracowanie własne.

Owe progi wyznaczają trzy obszary (zobacz rysunek 3). Pierwszy z nich, obszar akceptowalności ryzyka, wskazuje, że poziom ekspozycji na ryzyko, mierzony poprzez poszczególne wskaźniki ryzyka, jest akceptowalny dla towarzystwa. Ma to miejsce, jeżeli ekspozycja na ryzyko jest niższa niż poziom ostrzegawczy. Obszar drugi, w ramach którego ryzyko jest tolerowane, określony jest poprzez ekspozycję na ryzyko danego wskaźnika ryzyka, który znajduje się pomiędzy poziomem ostrzegawczym i limitem. W takim przypadku zarząd powinien utworzyć potencjalny plan działania, mający na celu obniżenie ekspozycji na ryzyko, jednakże nie jest zobowiązany do wprowadzenia takiego planu w życie, ponieważ apetyt na ryzyko jest na tyle wysoki, że akceptuje jeszcze dany poziom ekspozycji. Obszar trzeci, określony w przypadku gdy ekspozycja na ryzyko danego wskaźnika ryzyka przekroczy limit, oznacza, że zarząd zobowiązany jest do wprowadzenia w życie planów działań mających na celu systematyczne obniżanie ekspozycji na ryzyko.

W celu zapewnienia przejrzystej komunikacji z zarządem – który nie zawsze tworzą osoby rozumiejące techniczne aspekty ubezpieczeń (np. osoby odpowiedzialne za sprzedaż) – ww. obszary można oznaczać

za pomocą systemu kolorów (zielony, pomarańczowy, czerwony). Pozwala to krzewić kulturę ryzyka, poprzez przedstawianie aspektów technicznych funkcjonowania zakładu ubezpieczeń w zrozumiały dla wszystkich sposób.

Rysunek 3. Limity i poziomy ekspozycji na ryzyko

Źródło: Opracowanie własne.

Ramy apetytu na ryzyko zakładają, że dla wszystkich wymiarów potencjalnych skutków realizacji ryzyka zakład ubezpieczeń powinien określić apetyt na ryzyko (wysokopoziomowe oczekiwania zarządu w stosunku do apetytu na ryzyko), następnie określić limity ryzyka, czyli wyrazić apetyt na ryzyko poprzez możliwe do wdrożenia na poziomie operacyjnym ramy zarządcze. W wymiarze praktycznym określenie apetytu na ryzyko polega na:

1. Określeniu wpływu testów skrajnych warunków na wartość podstawowych wskaźników finansowych dla każdego wymiaru potencjalnych skutków realizacji ryzyka (np. wpływu 10% spadku cen akcji na zysk netto).
2. Skonfrontowaniu tych wyników z określonym apetytem na ryzyko, określającym maksymalnie dopuszczalną zmianę wartości podstawowych wskaźników finansowych, poprzez analizę wrażliwości predefiniowanych scenariuszy skrajnych warunków (np. przeprowadzenie testu skrajnych warunków, analizującego scenariusz spadku cen akcji, który pokazuje uszczuplenie zysku netto o 2 MPLN).
3. Wprowadzeniu limitów na ryzyko w celu zarządzania profilem ryzyka (ekspozycją na ryzyko) zakładu ubezpieczeń (np. wobec po-

wyższego przykładu, jeżeli zarząd nie chce utracić więcej niż 1 MPLN z planowanego na przyszły rok zysku netto, należałoby wprowadzić limit na wielkość portfela akcji na udziale własnym, czyli zmniejszyć ilość akcji w portfelu do takiego poziomu, który przy wprowadzeniu scenariusza skrajnych warunków – 10% spadek cen akcji – nie zmniejszy zysku netto o kwotę wyższą niż 1 MPLN).

Zakończenie

Powyższy przykład jedynie nakreśla podstawowe kroki postępowania w ramach ustalania apetytu na ryzyko. Proces dochodzenia do wiarygodnych wyników, oparty na zaimplementowaniu adekwatnego modelu, jest długi. Każdy zakład ubezpieczeń będzie jednak zobowiązany do jego posiadania, przynajmniej w minimalnym zakresie, pozwalającym na wyznaczenie limitów ryzyka. Można zaryzykować stwierdzenie, że po wdrożeniu wymagań Wyłącalności II, zwłaszcza tych obejmujących tzw. drugi filar reformy, ramy apetytu na ryzyko staną się jednym z najważniejszych modeli stosowanych przez towarzystwa ubezpieczeniowe. Dlatego już dzisiaj zakłady ubezpieczeń powinny zacząć prace nad przygotowaniem i zaimplementowaniem ram apetytu na ryzyko, tak aby w pełni skorzystać z nowych wytycznych systemu ostrożnościowego.

Literatura

1. *CEIOPS' Advice for Level 2 Implementing Measures on Solvency II: System of Governance (draft)* (2009), Committee of European Insurance and Occupational Pensions Supervisors (CEIOPS), Consultation Paper No. 33, March 26.
2. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/138/WE z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Wyłącalność II), (wersja przekształcona) Dz. UE nr L335/1.
3. *ISO 31000:2009 Risk management – Principles and guidelines* (2013), International Organization for Standardization.
4. *Vision on Own Risk and Solvency Assessment (ORSA): Good Practice* (2012), Verbond Van Verzekeraars (ORSA Working Group of the Dutch Association of Insurers).
5. *Własna ocena ryzyka i wyłącalności ORSA* (2011), Urząd Komisji Nadzoru Finansowego (warsztaty zorganizowane przez Departament

Ubezpieczeń Nadzoru Finansowego Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego), 15 września.

Streszczenie

Niniejsze opracowanie przedstawia ramy apetytu na ryzyko w sektorze ubezpieczeniowym. W pierwszej części podana została definicja apetytu na ryzyko oraz podkreślono jego znaczenie w kontekście wchodzenia w życie Dyrektywy Wypłacalność II. W części drugiej omówione zostały ramy apetytu na ryzyko, wraz z przytoczeniem kilku przykładów.

Słowa kluczowe

Solvency II, apetyt na ryzyko, limity ryzyka

Risk appetite as an important element of Solvency II framework (Summary)

The paper presents a risk appetite framework in the insurance sector. In the first part, the definition is given as well as the importance of the risk appetite is underlined, especially in context of the Solvency II Directive implementation. The second section discusses the risk appetite framework, supporting the theory with several examples.

Keywords

Solvency II, risk appetite, risk limits